

3. Галлагер К. Викладання історії в контексті сприяння демократичним цінностям і терпимості : посіб. для вчителів / К. Галлагер. — К., 1998. — 47 с.
4. Форманчук А. Мифы советской эпохи / А. Форманчук. — Симферополь, 2000. — 544 с.
5. Тойнбі А. Дослідження історії / А. Тойнбі. — К., 1995. — Т. I. — 614 с.
5. Історична освіта і сучасність. Як викладати історію школярам і студентам. — К., 2007. — 428 с.

В статье раскрывается роль исторической науки в обучении и воспитании молодежи. Научный плюрализм, толерантность, демократия — важнейшие составляющие учебного процесса.

In article is dedicated to the function of History Studies in education of young people. Scientific pluralism, tolerance, democracy are the most important issues during the course of education.

Митник О. Я., професор кафедри початкової освіти та методик природничо-математичних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито зміст поняття «конкурентоздатний фахівець», запропоновано психолого-педагогічні умови, які допоможуть майбутньому вчителеві оволодіти знаннями та вміннями конкурентоздатного фахівця; висвітлено зміст лекцій проблемного характеру — прес-конференції, удвох, дискусії, з розбором конкретних ситуацій, консультації, а також семінарських занять у формі рольового тренінгу. Охарактеризовано вимоги до особистості та професійної діяльності викладача педагогічного ВНЗ.

Ключові слова: конкурентоздатність майбутнього вчителя початкової школи; психолого-педагогічні умови розвитку конкурентоздатності майбутнього вчителя; лекції проблемного характеру: прес-конференція, удвох, дискусія, з розбором конкретних ситуацій, консультація; рольовий тренінг.

Актуальною для освіти сьогодення вважаємо мету професійної підготовки, сформульовану В. Бондарем, а саме: формування й розвиток у структурі особистості вчителя конкурентоспроможності як системотвірної ознаки фахової компетентності [1]. Взавши за основу мету

професійної підготовки, запропоновану В. Бондарем, пропонуємо її розширити так: формування професійних знань, умінь, якостей, які забезпечуватимуть конкурентоздатність майбутнього вчителя.

Зміст формування професійної компетентності закладено в освітньо-професійну програму як складову галузевого стандарту вищої освіти [3]. Цей процес включає оволодіння: змістовим і процесуальним компонентами педагогічної діяльності, знаннями логіки навчальних дисциплін; уміннями оперувати категоріями діалектики та основними поняттями, які утворюють концептуальний каркас педагогічної науки, перетворювати педагогічні теорії в метод пізнавальної діяльності; навичками самоосвіти та підвищення рівня кваліфікації, ділового, міжособистісного та педагогічного спілкування; рефлексивними вміннями.

Конкурентоздатність, на думку В. Бондаря, визначається як стійка особистісна властивість свідомо і творчо реалізувати професійну компетентність [1].

Проаналізувавши навчальні програми фахових дисциплін «Методика викладання математики» та «Методика викладання української мови» щодо оволодіння студентами знаннями й вміннями діяча, було встановлено, що відсутня методика навчання учнів розв'язувати завдання розвивального характеру, технології створення їх студентами. Завдання розвивального характеру з математики, української мови чітко не структуровані, на практичних заняттях студентам пропонують лише тренувальні вправи щодо розв'язування подібних завдань. У програмах зазначених навчальних курсів не передбачена робота зі створення студентами завдань комбінованого характеру, завдань, які допомагатимуть розвивати в учнів такі форми думки, як поняття, судження, умовивід. Отже, доходимо висновку, що в основному зміст вказаних фахових дисциплін спрямований на навчання студентів діяти психологічно, педагогічно та методично грамотно у запланованих, заздалегідь змодельованих навчальних ситуаціях. Проте сучасний вчитель має вміти ефективно діяти ще й у непередбачених педагогічних ситуаціях.

Враховуючи вищезазначене, **метою статті** є висвітлення психолого-педагогічних умов побудови процесу оволодіння майбутнім вчителем початкової школи знаннями та уміннями діяча, які, в свою чергу, забезпечуватимуть його конкурентоздатність на ринку праці.

Нами було визначено *психолого-педагогічні умови* розвитку здатності студентів брати на себе активну дослідницьку позицію з метою критичного аналізу, осмислення й оцінки ефективності вивчення всіх фахових дисциплін, професійної діяльності під час педагогічної практики; формування у майбутніх вчителів ставлення до себе як до діяча, яке ви-

являється в умінні змінювати (модернізувати) процес навчання й виховання учнів початкових класів, зважувати та оцінювати наслідки цих змін, аргументовано повідомляти про позитивні та негативні результати іншим людям. Назвемо їх.

1. Створення на заняттях ситуацій розмірковування й успіху, в основі яких — співпраця викладачів та студентів.
2. Стимулювання інтелектуальної активності студентів.
3. Індивідуалізація процесу навчання із застосуванням розвиненої системи коригуючих консультацій.
4. Включення у зміст курсів «Методика викладання математики», «Методика викладання української мови» інформації про завдання, пов'язані із змістом курсу «Логіка» для 2—4-х класів, завдання комбінованого характеру, завдання з логічним навантаженням авторської методики роботи [4; 5; 6].

Вказані психолого-педагогічні умови доцільно впроваджувати викладачам під час проведення лекцій проблемного характеру, семінарських і практичних занять у формі дискусій, рольових тренінгів.

На початку лекції проблемного характеру окреслюється певна науково-педагогічна проблема, зміст лекції представляє пошук шляхів її розв'язання, завершення лекції — це побудова певних висновків.

Серед лекцій проблемного характеру радимо застосовувати такі: прес-конференцію, удвох, дискусії, з розбором конкретних ситуацій, консультації [7]. Розкриємо їх зміст.

З метою проведення *лекції прес-конференції* студентам заздалегідь пропонують тему лекції, питання, літературу, розподіляють на групи, і вони шляхом жеребкування обирають питання для самостійного вивчення й подальшого обговорення за запропонованими та іншими літературними джерелами. Кожна група обирає доповідача та співдоповідача. Після виступу кожної групи планується проблемно-пошуковий діалог за темою лекції. Викладач бере на себе роль ведучого прес-конференції, проводить вступну та заключну частини лекції. Він доповнює, спрямовує, систематизує та узагальнює відповіді студентів.

У процесі *лекції удвох* нову інформацію з певної проблеми розкриває викладач (назвемо його наставником) у співробітництві із студентом — майбутнім вчителем. Наприкінці лекції планується проблемно-пошуковий діалог між двома викладачами. Викладач-наставник, як правило, показуватиме «нерозуміння» матеріалу, викладеного викладачем-студентом, робитиме помилки. Викладач-студент має виправити помилку, розкрити шляхи її усунення та запобігання. Так само викладач-студент може поставити запитання за змістом матеріалу викладачеві-наставнику. Студенти ставлять запитання як викладачеві-наставнику, так і викла-

дачеві-студентові. Після закінчення лекції обидва викладачі підбивають підсумки.

Плануючи *лекцію-дискусію*, викладач прогнозує проблемні питання після викладу логічно завершеної порції матеріалу. Вони мають допомогти викладачеві активізувати пізнавальну діяльність аудиторії, організувати вільний обмін думками між студентами. Це, в свою чергу, дасть змогу викладачеві керувати колективною думкою, використовуючи її з метою переконання, долаючи негативні установки і помилкові думки деяких студентів.

Лекція з розбором конкретних ситуацій є різновидом лекції-дискусії. У даному разі викладач наводить конкретну ситуацію і ставить до неї певне проблемне питання. Наприклад, фрагмент уроку, виховного заходу із застосуванням певного методу навчання (виховання). Студентам необхідно назвати, який метод (методи) застосовує вчитель у даному фрагменті уроку (виховного заходу). Ця ситуація представляється усно або у фрагменті відеозапису. Вона повинна містити у собі достатню інформацію для оцінки явища та його обговорення. Розгортається дискусія. Викладач разом із студентами її розв'язує.

Лекції-консультації планується проводити з фахових дисциплін, наприклад: лекції з методики роботи над завданнями з логічним навантаженням курсу «Методика викладання математики».

На семінарських та практичних заняттях важливо викладачеві спрямовувати роботу на розвиток у студентів умінь розв'язувати різноманітні завдання розвивального характеру, виявляти помилки, які допускають учні під час розв'язування таких завдань, планувати шляхи їх запобігання й усунення, описувати методику роботи вчителя з учнями над розв'язуванням певних завдань розвивального характеру. Важливо також навчити студентів застосовувати знання методик у змодельованому і реальному навчально-виховному процесі: під час виробничої педагогічної практики та на семінарських, практичних заняттях, коли роль «учнів» виконуватимуть студенти (рольові тренінги). Робота викладача спрямовується на розвиток у студентів умінь аналізувати непередбачені педагогічні ситуації, вибирати стратегію і тактику взаємодії з учнівським колективом і окремим учнем, прогнозувати можливі результати цієї взаємодії, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, залежність між конкретними фактами, діями та психічними станами учнів; стимулювати учнівське самопізнання, самонавчання та саморозвиток; доводити і спростовувати, робити правильні висновки, приймати обґрунтовані, раціональні в тій чи іншій ситуації рішення.

З метою реалізації зазначених умов, спираючись на ідеї С. Вітвицької, Н. Ничкало, Н. Серової [2; 7; 8], нами визначено вимоги до осо-

бистості та професійної діяльності викладача. У навчальному процесі ВНЗ викладачеві необхідно:

- глибоко знати не тільки ту дисципліну, яка викладається, але й бути обізнаним у психології, логіці, педагогіці (для викладачів, які читають фахові дисципліни), вільно розкривати внутрішні та міжпредметні зв'язки;
- здійснювати у процесі викладання максимальний зв'язок матеріалу, що вивчається, з практикою, спрямовувати навчальний матеріал на майбутню професійну діяльність;
- вміти представити навчальний матеріал у вигляді логічно структурованої схеми базових понять;
- постійно оновлювати зміст у міру розвитку науки, мати власний погляд (власну позицію) у викладенні матеріалу.

Висновок. Впровадження у навчальний процес педагогічного ВНЗ окреслених психолого-педагогічних умов допоможе викладачеві підготувати майбутнього вчителя, який буде спроможний здійснювати інноваційну педагогічну діяльність, а це означає — створювати певні продукти творчості, усвідомлювати суспільну значущість створеного, вміти конструктивно взаємодіяти з іншими людьми.

У подальшому дослідженні передбачена розробка організаційно-методичного забезпечення розвитку професійної компетентності вчителя до побудови навчання як цілісного творчого процесу в системі післядипломної педагогічної освіти.

ДЖЕРЕЛА

1. Бондар В. І. Конкурентоздатність педагога як складова його професійної компетентності / В. І. Бондар // Почат. шк. — 2008. — № 7. — С. 22—23.
2. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / Світлана Сергіївна Вітвицька. — К. : Центр навч. літ-ри, 2005. — 396 с.
3. Галузевий стандарт вищої школи. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 Початкове навчання. — К., 2006. — 140 с.
4. Митник О. Я. Логіка на уроках математики. Методика роботи над завданнями з логічним навантаженням у курсі математики початкових класів / Олександр Якович Митник. — К. : Почат. шк., 2004. — 104 с.
5. Митник О. Я. Навчально-творча діяльність молодших школярів на уроках математики. Методика навчання математики в системі післядипломної освіти / Олександр Якович Митник. — К. : Почат. шк., 2005. — 96 с.

6. Митник О. Я. Як навчити дитину мистецтва мислення / Олександр Якович Митник. — К. : Почат. шк., 2006. — 104 с.
7. Ничкало Н. Г. Педагогіка вищої школи: Крок в майбутнє / Н. Г. Ничкало // Сучасна вища школа: психол.-пед. аспект : моногр. / за ред. Н. Г. Ничкало. — К. : Віпол, 1999. — С. 3—11.
8. Серова Н. И. Лектор в студенческой аудитории. Проблемы общения / Нина Ивановна Серова. — Минск, 1988. — 68 с.

В статье раскрыто содержание понятия «конкурентоспособный специалист»; предложены психолого-педагогические условия, которые помогут будущему учителю овладеть знаниями и умениями конкурентоспособного специалиста; освещено содержание лекций проблемного характера — пресс-конференции, вдвоем, дискуссии, с разбором конкретных ситуаций, консультации, а также семинарских занятий в форме ролевого тренинга. Раскрыты требования к личности и профессиональной деятельности преподавателя педагогического вуза.

Ключевые слова: конкурентоспособность будущего учителя начальной школы; психолого-педагогические условия развития конкурентоспособности будущего учителя; лекции проблемного характера: пресс-конференция, вдвоем, дискуссия, с разбором конкретных ситуаций, консультация; ролевой тренинг.

The article deals with the content of the concept of «competitive specialist»; proposed psycho-pedagogical conditions that will help future teachers get knowledge and skills of competitive specialist; clarifies the content of problematic character lectures — press conference, together, the discussion, with analysis of specific situations, advices; seminars in the form of role training; uncovered requirements for individual and professional teacher of high school.

Key words: competitive specialist, psycho-pedagogical conditions for the development of competitiveness of future teachers, problematic character lecture: press conference, together, discussion, with analysis of specific situations, advice, training roll.